

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē niḡamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

śrīmadrāmāyaṇē vālmīkīyē ādikāvyaē ayōdhyākāṇḍē

॥ aṣṭacatvāriṃśaḥ sargaḥ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

śrī raṅgarāmānuja mahādēśikan

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ aṣṭacatvāriṃśaḥ sargaḥ ॥

puravāsinīnāṃ strīṇāṃ vilāpaḥ

tēṣāmēvaṃ viṣaṇṇānāṃ
pīḍitānāmatīva ca |
bāṣpaviplutanētrāṇāṃ
saśōkānāṃ mumūrṣayā ॥ 2.48.1 ॥

abhigamya nivṛttānāṃ
rāmaṃ nagaravāsinām |
udgatānīva sattvāni
babhūvuramanasvinām ॥ 2.48.2 ॥

svaṃ svaṃ nilayamāgamya
putradāraiḥ samāvṛtāḥ |
aśrūṇi mumucuḥ sarvē
bāṣpēṇa pihitānanāḥ ॥ 2.48.3 ॥

na cāhr̥ṣyan na cāmōdan
vaṇijō na prasārayan |
na cāśōbhanta paṇyāni
nāpacan gr̥hamēdhinaḥ ॥ 2.48.4 ॥

naṣṭaṃ dṛṣṭvā nābhyanandan
vipulaṃ vā dhanāgamam |
putraṃ prathamajaṃ labdhvā
jananī nāpyanandata || 2.48.5 ||

gr̥hē gr̥hē rudatyaśca
bhartāraṃ gr̥hamāgatam |
vyagarhayanta duḥkhārtā
vāgbhistōttrairiva dvipān || 2.48.6 ||

kiṃ nu tēṣāṃ gr̥haiḥ kāryaṃ
kiṃ dāraiḥ kiṃ dhanēna vā |
putrairvāpi sukhairvāpi
yē na paśyanti rāghavam || 2.48.7 ||

ēkaḥ satpuruṣō lōkē
lakṣmaṇaḥ saha sītayā |
yō'nugacchati kākutsthaṃ
rāmaṃ paricaran vanē || 2.48.8 ||

āpagāḥ kṛtapuṇyāstāḥ
padmīnyaśca sarāṃsi ca |
yēṣu yāsyati kākutsthō
vigāhya salilaṃ śuci || 2.48.9 ||

śōbhayiṣyanti kākutstha -
maṭavyō ramyakānanāḥ |
āpagāśca mahānūpāḥ
sānumantaśca parvatāḥ || 2.48.10 ||

kānanam vāpi śailam vā
 yaṃ rāmō'nugamiṣyati |
 priyātithimiva prāptam
 nainam śakṣyantyanarcitum || 2.48.11 ||

vicitrakusumāpīḍā
 bahumañjaridhāriṇaḥ |
 rāghavam darśayiṣyanti
 nagā bhramaraśālināḥ || 2.48.12 ||

akālē cāpi mukhyāni
 puṣpāṇi ca phalāni ca |
 darśayiṣyantyanukrōśād
 girayō rāmamāgatam || 2.48.13 ||

prasraviṣyanti tōyāni
 vimalāni mahīdharāḥ |
 vidarśayantō vividhān
 bhūyaścitrāṃśca nirjharān || 2.48.14 ||

pādapāḥ parvatāgrēṣu
 ramayiṣyanti rāghavam |
 yatra rāmō bhayaṃ nātra
 nāsti tatra parābhavaḥ || 2.48.15 ||

sa hi śūrō mahābāhuḥ
 putrō daśarathasya ca |
 purā bhavati nō'dūrā -
 danugacchāma rāghavam || 2.48.16 ||

pādacchāyā sukhaṃ bhartu -
 stādrśasya mahātmanaḥ |
 sa hi nāthō janasyāśya
 sa gatiḥ sa parāyaṇam || 2.48.17 ||

vayaṃ paricariṣyāmaḥ
 sītāṃ yūyaṃ ca rāghavam |
 iti paurastryōbhartṛn
 duḥkhārtāstattadabruvan || 2.48.18 ||

yuṣmākaṃ rāghavō'raṇyē
 yōgākṣēmaṃ vidhāsyati |
 sītā nārījanasyāśya
 yōgākṣēmaṃ kariṣyati || 2.48.19 ||

kō nvanēnāpratītēna
 sōtkañṭhitajanēna ca |
 samprīyētāmanōjñēna
 vāsēna hṛtacētasā || 2.48.20 ||

kaikēyyā yadi cēd rājyaṃ
 syādadharṃyamanāthavat |
 na hi nō jīvitēnārthaḥ
 kutaḥ putraiḥ kutō dhanaiḥ || 2.48.21 ||

yayā putraśca bhartā ca
 tyaktāvaiśvaryaḥ kāraṇāt |
 kaṃ sā pariharēdanyaṃ
 kaikēyī kulapāṃsanī || 2.48.22 ||

kaikēyyā na vayaṃ rājyē
 bhṛtakā hi vasēmahi |
 jīvantyā jātu jīvantyāḥ
 putrairapi śapāmahē || 2.48.23 ||

yā putraṃ pāṛthivēndrasya
 pravāsayati nirghṛṇā |
 kastāṃ prāpya sukhaṃ jīvē -
 dadharmyāṃ duṣṭacāriṇīm || 2.48.24 ||

upadrutamidaṃ sarva -
 manālbhamaṇāyakam |
 kaikēyyāstu kṛtē sarvaṃ
 vināśamupayāsyati || 2.48.25 ||

nahi pravrajitē rāmē
 jīviṣyati mahīpatiḥ |
 mṛtē daśarathē vyaktaṃ
 vilōpastadanantaram || 2.48.26 ||

tē viṣaṃ pibatālōḍya
 kṣīṇapūṇyāḥ suduḥkhitāḥ |
 rāghavaṃ vānugacchadhva -
 maśrutiṃ vāpi gacchata || 2.48.27 ||

mithyāpravrajitō rāmaḥ
 sabhāryaḥ sahalakṣmaṇaḥ |
 bharatē sannibaddhāḥ smaḥ
 saunikē paśavō yathā || 2.48.28 ||

pūrṇacandrānanaḥ śyāmō
 gūḍhajatrurarindamaḥ |
 ājānubāhuḥ padmākṣō
 rāmō lakṣmaṇapūrvajāḥ || 2.48.29 ||

pūrvābhibhāṣī madhuraḥ
 satyavādī mahābalaḥ |
 saumyaśca sarvalōkasya
 candravat priyadarśanaḥ || 2.48.30 ||

nūnaṃ puruṣaśārdūlō
 mattamātaṅgavikramaḥ |
 śōbhayaīṣyatyaṇyāni
 vicaraṇ sa mahārathaḥ || 2.48.31 ||

tāstathā vilapantyastu
 nagarē nāgarastriyaḥ |
 cukruśurduḥkhasantaptā
 mṛtyōriva bhayāgamē || 2.48.32 ||

ityēvaṃ vilapantīnāṃ
 strīṇāṃ vēśmasu rāghavam |
 jagāmāstaṃ dinakarō
 rajanī cābhyavartata || 2.48.33 ||

naṣṭajvalanasantāpā
 praśāntādhyāyasatkathā |
 timirēṇānuliptēva
 tadā sā nagarī babhau || 2.48.34 ||

upaśāntavaṇīkpaṇyā

naṣṭaḥarṣā nirāśrayā |

ayōdhyā nagarī cāsī -

nnaṣṭatāramivāmbaram || 2.48.35 ||

tadā striyō rāmanimittamāturā

yathā sutē bhrātari vā vivāsitē |

vilapya dīnā rurudurvicētasah

sutairhitāsāmadhikō'pi sō'bhavat || 2.48.36 ||

prasāntagītōtsavanṛtyavādanā

vibhraṣṭaḥarṣā pihitāpaṇōdayā |

tadā hyayōdhyā nagarī babhūva sā

mahārṇavaḥ saṅkṣapitōdakō yathā || 2.48.37 ||

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvyē

ayōdhyākāṇḍē aṣṭacatvāriṃśaḥ sargaḥ ||